

3. Пашенко Р.М. Толерантність залежить від просвіти. *Освіта України*. 2007. № 92. 14 грудня. С. 4.

Царьова Ірина Валеріївна –
докторка філологічних наук,
професорка кафедри
українознавства та іноземних
мов Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ПРОЄКТ МОТИВАЦІЙНОГО СЛОВНИКА ЮРИДИЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Сучасний український мотиваційний словник юридичної лексики – це фіксація лексикографічного опису мотиваційних відношень. О. І. Блінова виділяє такі різновиди мотиваційних словників: тлумачний мотиваційний словник літературної мови, словник внутрішньої форми слова, частотний мотиваційний словник, мотиваційний зіставний словник, термінологічний мотиваційний словник [1]. Е. А. Штейнгарт корисність цього лексикографічного типу словника вбачає у вирішенні проблеми синонімії та полісемії, метафорійності терміна, проблеми наявності-відсутності емоційно-стилістичних конотацій у термінологічних одиницях, проблеми термінологічної системності тощо [8, с. 3].

Дослідженню мотиваційних процесів присвячено низку праць, серед них наукові розвідки А. Д. Аділової, О. І. Блінової, П. Ю. Гриценка, Т. Р. Кияка, О. О. Селіванової, Н. А. Цимбал та ін. У працях з юридичної термінології серед основних характеристик юридичного терміна згадується мотивованість. Е. Ф. Скороходько характеризує мотивованість як системність відповідності між планом змісту і планом вираження лексеми. Заслуговує на увагу й обґрунтування цього терміна лінгвістом Л. Г. Федюченко: мотивованість є здатністю терміна пояснити вибір того чи іншого мовного знака для позначення спеціального поняття [6].

У сучасному мовознавстві традиційною є думка, що мотивованими є ті слова (значення слів), що мають збережену внутрішню форму [7]. Внутрішня форма слова – це невербальне утворення, що визначається мотиваційною ознакою, яка береться в основу найменування. Ця ознака вербально експлікує внутрішню форму слова. Досліджуючи проблему мотивації протиправних дій, закономірно вказати, що тривалий час у кримінології наявна обмежена кількість робіт, присвячених мотиваційній сфері правопорушників. На жаль, представлені роботи на рівні емпіричного накопичення фактів, без подальшої систематизації та абстрагування, що не дозволяло брати їх для наукового аналізу. До цих робіт можна віднести здобутки М. В. Тарасова та К. О. Прохорова, де автори виділяють практично

однаковий перелік провідних мотивів протиправної діяльності правоохоронців: 1) приклад друзів, товаришів по службі (39,8 % випадків); 2) упевненість у власній безкарності (27,4 %); 3) відсутність належного контролю (18,6 %); 4) незнання закону (3,6 %); 5) необхідність забезпечення прожиткового мінімуму родини (2,7 %); 6) користь (1,8 %); 7) прагнення завоювати авторитет (1,8 %); 8) „не було іншого виходу” (1,8 %); 9) помста, ревнощі (0,9 %); 10) фінансові проблеми (0,9 %); 11) „не уважав потрібним дотримуватися закону” (0,9 %) [4; 5]. Наведемо приклади морфологічно мотивованих юридичних лексем: *підозрюваний* – особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 КПК, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим КПК для вручення повідомлень; *обвинувачений* (підсудний) – особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду в порядку, передбаченому статтею 291 КПК; *засуджений, виправданий* – особа, що має права обвинуваченого, передбачені статтею 42 КПК, в обов'язі, необхідному для його захисту на відповідній стадії судового провадження. Важливе для лексикографічної практики питання повноти чи частковості мотивованості слів залишається дискусійним. Аналіз наукових розвідок (А. Д. Аділової, О. І. Блінової, Т. І. Вендіної, Т. І. Панько, І. М. Кочан, І. М. Мацюк та ін.) показав відмінності у дефініціях повністю мотивованих та частково мотивованих слів. Зокрема, О. І. Блінова вважає, що повністю мотивованими словами є ті слова, звукова оболонка яких складається із елементів, що виявляють і мотиваційну (лексичну), і класифікаційну ознаки. Іншими словами, повністю мотивованим словам властива одночасно лексична та структурна мотивованість, відповідно частково мотивовані слова мають лише лексичний або структурний різновид мотивованості. Також поширеною є думка, що повну мотивованість мають назви, значення яких виражаються значеннями їх складників (морфем, основ), а часткову мотивованість – слова, семантика яких характеризується ідіоматичністю [1, с. 70].

У нашому дослідженні використано таку схему мотиваційного аналізу юридичної лексики:

- вокабула (описувана лексична одиниця з тлумаченням) у називному відмінку та її мотиваційна характеристика:
- мотиваційна ознака: компонент похідної номінативної одиниці, який є вербальним виразником її внутрішньої форми;
- лексичний мотиватор: слово-мотиватор, яке є виразником лексичної мотивованості;
- структурний мотиватор: слово-мотиватор, яке є виразником структурної мотивованості;
- аналіз мотиваційної ознаки: мотиваційна форма та мотиваційне значення;

- мотив номінації (субстантивні, ад'єктивні, процесуальні мотиваційні ознаки);
- типи мотивованості (абсолютна / відносна, фонетична / морфологічна / семантична, повна / часткова);
- типи внутрішньої форми слова (метафорична / неметафорична, лексикалізована / нелексикалізована, варіантна / неваріантна);
- зумовленість вибору мотиваційної ознаки.

Словникова стаття пропонованого мотиваційного словника юридичної лексики містить такі скорочення:

ПМ – повністю мотивована назва;

ЧМ – частково мотивована назва;

НМ – немотивована назва;

МО – мотиваційна ознака;

ЛМ – лексичний мотиватор;

СМ – структурний мотиватор;

МФ – мотиваційна форма;

МЗ – мотиваційне значення;

ВФС – внутрішня форма слова.

Сворюваний мотиваційний словник юридичної лексики української мови має на меті зафіксувати мотиваційні відношення у лексиці юриспруденції з метою її систематизації та унормуванню цього шару лексики.

Література

1. Блинова О. И. Мотивология и ее аспекты. Томск : Изд-во Том. ун-та, 2007. 394 с.
2. Гончаренко В. Г., Андрушко П. П., Базова Т. П. Юридичні терміни. Тлумачний словник. Київ: Либідь, 2004. 320 с.
3. Гриценко П. Ю. Сьогодення українського термінознавства. *Термінологічний вісник*. 2011. № 1. С. 5–6.
4. Прохоров К. А. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений, совершаемых сотрудниками милиции против жизни и здоровья: Дис.. канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2004, С. 78.
5. Тарасов Н. В. Преступления, совершаемые сотрудниками милиции: криминологический аспект: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2000.
6. Федюченко Л. Г. Терминологическое поле в когнитивной структуре учебного научного текста : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук. Тюмень, 2004. 22 с.
7. Царьова І. В. Лінгвофілософія сучасного юридичного тексту. *Colloquium-journal*. №16 (68), Część 3. Warszawa, Polska, 2020. Część. С. 23–27.
8. Штейнгарт Е. А. Мотивационный словарь профессиональной лексики алюминиевой промышленности. Красноярск : Трансформ, 2005. 80 с.